

АНДРІЙ ФЛІССАК,

заступник керівника Торговельно-економічної місії
у складі Посольства України у ФРН,
кандидат економічних наук, доцент

ІНВЕСТИЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З НІМЕЧЧИНОЮ: ПОЗИТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА МОЖЛИВІ РИЗИКИ

КОСТЯНТИН ФЛІССАК,

економіст

Важливою складовою економічного розвитку України є інвестиційна діяльність. Її стан свідчить про реальні можливості держави, її виробничого сектора, підприємств різних форм власності, *по-перше*, вирішувати поточні соціально-економічні питання, а *по-друге*, вкладаючи кошти в розвиток, створювати економічне підґрунтя для виробництва, зайнятості і споживання в майбутньому.

В умовах поступового входження України до системи міжнародної кооперації та поділу праці зростає актуальність розширення зовнішньоекономічної діяльності, і особливо такого її сегмента, як інвестиційне співробітництво. Протягом останніх років іноземне інвестування нашої країни здійснювалося досить динамічно. Так, приріст обсягу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну в 1999 р. становив \$437,2 млн., у 2000 — \$583,7 млн., у 2001 — \$531,2 млн. На 1 січня 2002 р. їх загальна величина сягала \$4406,2 млн. При цьому ПІІ в Україну надійшли зі 113 країн світу. Серед головних інвесторів нашої країни на кінець 2001 року на першому місці були США (їх частка в загальному обсязі іноземних інвестицій в Україну дорівнює 16,8%), на другому — Кіпр (9,5%), на третьому — Нідерланди (8,8%), а далі — Великобританія

(8,7%), Російська Федерація (7,0%), ФРН (5,7%), Швейцарія (4,5%), Південна Корея (4,1%). Американський капітал вкладено в 1100 українських підприємств, німецький — у 948, російський — у 730; Великобританія інвестувала в 486 підприємств, Кіпр — у 392, Швейцарія — у 221, Нідерланди — у 162, Південна Корея — у 15.

Від надходження інвестиційного капіталу в Україну значною мірою залежать обсяги її зовнішньої торгівлі. Подібна закономірність простежується в ряді країн Східної і Центральної Європи, зокрема Польщі, Словаччині, Угорщині, де вкладений іноземний капітал став потужним чинником істотного зростання обсягів експортно-імпорتنих операцій з країнами-інвесторами. З огляду на це пріоритетного значення для подальшого розвитку зовнішньоекономічної діяльності України набуває її інвестиційне співробітництво з Федеративною Республікою Німеччина. *По-перше*, ФРН є найпотужнішою в економічному відношенні державою Європейського Співтовариства, *по-друге*, протягом останніх років за обсягами товарообороту вона є другим (після Російської Федерації) торговим партнером України. Сучасний стан співпраці України з Німеччиною у сфері інвестицій характеризують дані, наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Інвестиційне співробітництво України з Німеччиною

Показник	На 1.01.2001 р.		На 1.01.2002 р.		відхилення (+, -)	
	обсяг, млн. дол. США	частка в загальній сумі, %	обсяг, млн. дол. США	частка в загальній сумі, %	млн. дол. США	
					США	%
Іноземні інвестиції в Україну, загалом	3 875,0	100,0	4 406,2	100,0	+531,2	+13,7
у тому числі						
з Федеративної Республіки Німеччина	240,9	6,2	249,5	5,7	+8,6	+3,6
Інвестиції з України, загалом	170,3	100,0	157,5	100,0	-12,8	-7,5
у тому числі						
у Федеративну Республіку Німеччина	0,2	0,12	0,2	0,13	—	—

Оцінюючи українсько-німецьке інвестиційне співробітництво, можна дійти висновку, що на сучасному етапі воно переважно зводиться до діяльності, спрямованої на залучення німецького капіталу в українську економіку. Про це свідчить співвідношення інвестиційних вкладень з ФРН в Україну та з України у ФРН. Враховуючи рівень розвитку продуктивних сил країн та поступове входження України до ринкової економіки, існуючі у цій царині диспропорції, ймовірно, слід вважати тимчасовими. Адже надходження інвестицій в ту чи ту країну обумовлюються потребами ринку, наявністю потенційно привабливих сфер для вкладення капіталу та іншими чинниками соціально-економічного характеру. Разом з тим, надто низький рівень входження українських інвестицій в німецьку економіку не дає змоги підприємницьким структурам України отримати необхідний досвід спільної діяльності на зовнішньому ринку та істотно уповільнює злиття німецького й українського промислового та банківського капіталів.

Слід відмітити, що на тлі загального збільшення іноземних вкладень в Україну за 2001 р. на 13,7% надходження німецьких інвестицій зросло лише на 3,6% (див. *табл. 1*), і за останні три роки ФРН за цим показником перемістилася з третього на шосте місце серед інвесторів України. Така тенденція свідчить про вичікувальну позицію Німеччини щодо участі в інвестиційних ризиках, які існують у нашій країні.

Водночас в Україні успішно реалізуються інвестиційні проекти таких відомих німецьких концернів, як «Сіменс», «Кнауф». У травні 2001 р. німецьким концерном «ДАЗА» завершено реконструкцію аеропорту «Бориспіль». У грудні 2001 р. розпочало виробничу діяльність в Україні (Закарпатська область) дочірнє підприємство «Фольксваген»-«Шкода», проектом яко-

го передбачається випуск автомобілів власної марки для українського ринку. Успішно здійснюється підготовка до впровадження інших інвестиційних проектів німецьких фірм. Після відновлення наприкінці 2001 р. діяльності німецького АТ «Гермес» у питаннях забезпечення страхового захисту кредитних ліній під інвестиційні проекти в Україні поліпшуються перспективи для активізації німецьких інвесторів в українському напрямку. Дані про сучасний галузевий зріз інвестицій з Німеччини в Україну представлені в *табл. 2*.

Привертає увагу той факт, що майже 55% німецьких інвестицій вкладено в різні галузі промисловості. На другому місці за обсягами інвестованого німецького капіталу – сфера оптової і роздрібної торгівлі, на третьому – фінансова діяльність.

Проте сьогодні, виходячи з наявних пропозицій фірм з Німеччини щодо налагодження інвестиційного співробітництва з українськими партнерами, пріоритетом для німецького капіталу в Україні є такі галузі, як сільське господарство і переробка продукції сільськогосподарського походження, телекомунікації, енергетика, туризм.

Слід зазначити, що, приймаючи рішення про входження з інвестиціями на український ринок, потенційні інвестори зважають на об'єктивні і суб'єктивні чинники наявного і потенційного позитивного та негативного впливу, існуючі шанси і можливі ризики. Окрім того, вони враховують рекомендації різноманітних рейтингів інвестиційної привабливості країн. Згідно з опублікованими у ФРН даними, за рейтингом інвестиційної привабливості серед країн світу на кінець 2001 року Україна посідала 113 місце (після Польщі – 36 місце та Росії – 103).

На основі практичного досвіду роботи німецьких підприємств в Україні, а також інформаційних матеріалів підприємницьких структур, отриманих під час проведення

Таблиця 2

**Галузева структура німецьких інвестицій в економіку України
в 2000–2002 рр., %**

Галузь	Період		
	на 1.01.2000	на 1.01.2001	на 1.01.2002
Всього	100,00	100,00	100,00
<i>у тому числі:</i>			
харчова промисловість	29,5	28,2	19,6
легка промисловість	5,5	5,8	5,5
машинобудування і металообробка	7,0	5,7	6,1
деревообробна, целюлозно-паперова промисловість і видавнича діяльність	5,2	4,8	5,0
хімічна і нафтохімічна промисловість та виробництво мінеральних добрив	4,0	12,0	18,7
транспорт	4,4	4,9	5,2
оптова і роздрібна торгівля та посередництво в торгівлі	16,7	13,8	18,1
фінанси, кредит і страхування	3,9	5,9	6,0
операції з нерухомістю	1,3	5,1	5,6
сфера послуг	2,3	4,0	4,0
сільське господарство і мисливство	2,6	1,7	1,7
будівництво	1,7	1,0	1,0

* Наведені лише ті галузі, куди вкладено найбільші обсяги інвестиційного капіталу.

українсько-німецьких економічних форумів¹ та інших заходів з питань розширення і поглиблення інвестиційного співробітництва, була проаналізована інвестиційна привабливість України. Отримані результати дослідження дозволяють відповісти на питання щодо позитивних та негативних моментів у цій важливій для України сфері співпраці з Німеччиною.

За даними проаналізованих матеріалів та свідченням німецьких спеціалістів, в Україні об'єктивно складаються передумови, які можуть розглядатись як сприятливі для розвитку співпраці та інвестування в українську економіку. Серед позитивних моментів, які впливають на формування зацікавленості німецьких інвесторів у вкладенні капіталу в нашу економіку, передусім слід назвати такі:

- розпочатий в Україні процес реформування бюджетної і податкової систем, проведення земельної та адміністративної реформ;
- позитивні тенденції у розвитку української економіки;
- виконання державних програм з приватизації майна;
- вирішення питань реструктуризації зовнішньої заборгованості на рівні Паризького Клубу;
- достатньо високий потенціал та конкурентні переваги українського ринку;
- наявний кадровий потенціал в Україні та його високий кваліфікаційний рівень;
- правильність обраних пріоритетів розвитку співробітництва — пряма міжрегіональна взаємодія та партнерство між конкретними підприємствами.

Однак залишаються й фактори ризику щодо розширення в Україні іноземними інвесторами своєї діяльності. З огляду на наявність цих факторів, власне, і складаються зазначені вище рейтингові показники України та формується загальний інвестиційний клімат.

На підставі проведеного аналізу були визначені основні ризики та чинники негативного впливу, що існують в Україні і беруться до уваги німецькими підприємцями при налагодженні виробничо-комерційних та інвестиційних контактів з українськими партнерами. Можна виділити кілька груп ризиків, які ми наводимо нижче.

1 група — Ризики законодавчого і нормативного характеру:

- недостатня правова стабільність, зокрема постійні зміни законодавства стосовно платежів до бюджетів усіх рівнів та централізованих фондів спеціального призначення;
- невідповідність, у ряді випадків, між законодавчими актами і підзаконними нормативними документами як позавідомчого, так і відомчого характеру;
- запровадження, подеколи, нормативних актів «заднім числом»;
- неврегульованість законодавства про банкрутство.

2 група — Ризики правового характеру:

- відсутність дієвого механізму правового захисту інвесторів від боржників та недобросовісних партнерів, недостатній рівень інвестиційної і правової безпеки та фінансових гарантій для інвесторів;
- слабка дієздатність судової системи, негативна практика недотримання українськими боржниками своїх зобов'язань;
- невирішеність проблем, пов'язаних із стандартизацією та сертифікацією продукції і товарів, приведенням її до загальноєвропейських вимог.

3 група — Ризики адміністративного характеру:

- нестабільність економічної і податкової політики, її залежність від організаційних змін на урядовому рівні;
- значний адміністративний контроль та бюрократичні перешкоди (зокрема у сфері приватизації);
- наявність в Україні (за даними друкованих видань Німеччини) певного рівня корупції.

4 група — Ризики організаційного характеру:

- повільність реструктуризації підприємств;
- нечіткість визначення кола потенційних стратегічних інвесторів, у тому числі й закордонних, у процесі приватизації підприємств ключових галузей (зокрема у сфері енергетики), від яких у подальшому залежить робота підприємств іншого галузевого спрямування.

5 група — Ризики фінансово-кредитного характеру:

- скрутний фінансовий стан багатьох підприємств, а відтак їх низька привабливість для іноземних інвесторів;
- недостатня прозорість податкової політики, високий рівень оподаткування, який позбавляє державу конкурентних переваг при залученні іноземних інвесторів;
- високі ставки ввізного мита при надходженні іноземних інвестицій в Україну, а також високий рівень митних ставок на інвестиційний товар (обладнання, техніку, засоби тощо);
- відсутність до цього часу механізму використання землі як застави під кредити в процесі інвестування;
- слабкість банківської системи, неможливість кредитування та гарантування іноземних кредитів на місцях.

6 група — Ризики інфраструктурного характеру:

- значні недоліки у функціонуванні енергетичної інфраструктури;
- нерозвиненість транспортної та комунікаційної інфраструктури.

¹ Останні економічні форуми та заходи, на яких розглядалися питання інвестиційного співробітництва України з Німеччиною та презентувалися українські інвестиційні проекти: День української економіки і кооперативна біржа для українських і німецьких підприємств, проведені спільно з Торгово-промисловою палатою Берліна (м. Берлін, 15 листопада 2001 р.); Українсько-німецький форум «Інвестиції та виробництво в аграрному секторі України», проведений у рамках роботи Всесвітньої сільськогосподарської виставки-ярмарку «Зелений тиждень-2002» (м. Берлін, січень 2002 р.); Українсько-німецький форум «Можливості для збуту і кооперації у будівельній галузі і промисловості будівельних матеріалів» та кооперативна біржа для українських і німецьких фірм, проведені під час Міжнародної виставки «Баутек» (м. Берлін, 6 лютого 2002 р.); робочі зустрічі представників української економіки та німецьких фірм («Сіменс АГ», «Алкател», «Дойче Телеком» та ін.), які працюють на українському ринку, під час Міжнародної виставки інформаційних і комп'ютерних технологій «CeBIT-2002» (м. Ганновер, березень 2002 р.); Економічний форум «Міжрегіональна кооперація Землі Саксонія-Ангальт з Україною» (м. Магдебург, 28 березня 2002 р.).

7 група - Ризики соціального характеру:

- низька купівельна спроможність значної частини населення, що зменшує можливості реалізації на внутрішньому ринку продукції підприємств, у т. ч. і з іноземним капіталом.

Зазначені групи ризиків та фактори, що негативно впливають на процес залучення іноземних інвестицій (у даному разі — німецьких) в економіку України, дають підстави для визначення основних напрямів та зусиль, спрямованих на подолання перешкод в інвестиційному співробітництві України з Німеччиною.

На наш погляд, для формування в Україні нормально інвестиційного середовища, яке б приваблювало німецьких інвесторів та активізувало їх у напрямку українського ринку, необхідно зробити ряд першочергових кроків. На рівні законодавчої влади та центральних органів виконавчої влади нашої держави потрібно домогтися забезпечення прозорості законодавчої бази України, якою регулюється підприємницька діяльність, відносини власності, оподаткування. Не можна зволікати з прийняттям Податкового кодексу України: іноземний інвестор, який має намір увійти зі своїм капіталом в країну, повинен чітко знати «правила гри» ще до її початку, а не підлаштовуватися до них на ходу, втрачаючи як економічну зацікавленість, так і довіру до держави.

Аби збільшити інвестиційні надходження в Україну з Німеччини, на наш погляд, потрібно докласти зусиль у таких напрямках:

- на законодавчому та виконавчому рівнях влади усунути негативні чинники правового характеру, які спотворюють процес ефективного регламентування підприємницької діяльності в частині залучення й освоєння інвестицій;

- завершити дерегулятивну реформу;
- оптимізувати систему оподаткування, звести до мінімуму авансові платежі і застосовувати, головним чином, касовий метод справляння дохідної частини бюджетів;
- забезпечити гнучкість податкової політики для підвищення зацікавленості інвесторів у зростанні доходів; економічно обґрунтованим вбачається повне звільнення інвестицій від податків протягом першого року;
- удосконалити порядок сплати митних платежів і зборів при надходженні іноземних інвестицій в Україну; доцільною була б повна відміна ввізного мита на інвестиційні товари;
- створити систему правового захисту іноземних інвесторів від боржників та недобросовісних партнерів;
- розглянути питання про можливість використання механізму застави землі під інвестиційні кредити.

Результатом вжиття зазначених заходів буде створення передумов для запобігання можливих репатріацій конкретних інвестицій, термін використання яких в Україні закінчився, та забезпечення їх подальшого застосування в українській економіці.

Для розширення українсько-німецького інвестиційного співробітництва та збільшення присутності німецького інвестиційного капіталу на українському ринку нам слід активніше пропагувати свої інвестиційні можливості, здійснювати різнопланове інформаційне забезпечення потенційних інвесторів, зокрема шляхом участі в спільних презентаційних заходах, виставках, економічних форумах та коопераційних біржах. Визначальним є той факт, що попри низку негативних факторів, які дотепер певною мірою гальмували процес проходження інвестицій з Німеччини в Україну, українська економіка залишається об'єктом підвищеного інтересу з боку німецьких інвесторів. ■